

Latvijas MAKRO ekonomikas apskats

Nr. 7 • Jūnijs 2010

Pavasari viens pēc otra sāka uzlaboties makroekonomiskie rādītāji, iegūstot arvien stabilākas aprises un apliecinot jau noteiktas tendences ekonomikā. Ir vērojama pozitīva izaugsme rūpniecībā un eksportā, kritums patēriņā ir mazāks, budžeta ieņēmumi lielāki par plānotajiem, bezdarbs pakāpeniski samazinās. Varam teikt, ka Latvijas tautsaimniecības dziļākais kritums ir jau pārvarēts, ko apliecināja 1.ceturksņa kopprodukta dati. Lai arī gada griezumā ekonomika vēl atrodas minusos, tendences liecina, ka tās atlabšana varētu būt straujāka nekā gaidīts.

Būtiski ir uzlabojies Latvijas tēls, jo valsts pilda savas aizde-

Būtiski ir uzlabojies Latvijas tēls, jo valsts pilda savas aizdevējiem dotās saistības

vējiem dotās saistības, par kuru īstenošanu tomēr bija liela skepse. Sevišķi izteikti Latvijas un Baltijas sasniegtais izceļas uz negatīvā fona vairākās ES valstīs, kas vilcinās veikt nepieciešamos fiskālās konsolidācijas pasākumus. Tas signalizē par labām iespējām uzlabot valsts kredītreitingu jau šī gada laikā, kas būtu ļoti nepieciešams tālākai valsts attīstībai. Tomēr maksa par izmaiņām ekonomikā ir augstākais bezdarbs ES, lielā emigrācija un pamatīgs pirkstspējas kritums, ko uzlabot var vienīgi krietni lielāka ekonomiskā aktivitāte, investīciju plūsma un jaunas darba vietas.

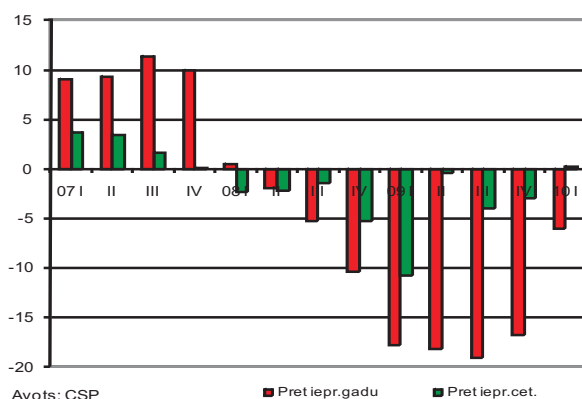
RECESIJA IR APTURĒTA

Bedres dziļākais punkts ekonomikā tika sasniegts pērnā gada beigās, jo jau šī gada 1.ceturksnī IKP ir bijis niecīgs, tomēr 0,3% pieaugums pret pērnā gada 4.ceturksni. Tas gan vēl ir visai vārgs, tomēr pozitīvs signāls par stabilizāciju un jau brīžiem vērojamo aktivitātes pieaugumu tautsaimniecībā. Jāatzīmē, ka pēdējo reizi pieaugums ceturksņu griezumā tika fiksēts 2007.gada beigās (+0,1%). Tiesa gan, attiecībā pret pērnā gada saglabājās vēl 6% kritums, tomēr arī tas ir būtiski mazāks nekā iepriekšējos ceturksņos (vidēji -18%). Ņemot vērā esošās tendences, kritums vēl vairāk samazināsies gada vidū, bet gada beigās ekonomikā jau vajadzētu būt nelielos plusos. Straujākas izmaiņas, nekā gaidīts nosaka galvenokārt divi faktori: pozitīvie rādītāji eksportā un bāzes efekts dēļ ļoti straujās ekonomikas lejupslīdes iepriekšējā gadā.

Ir redzams, ka ekonomika kļūst neviendabīgāka, un tāda tā varētu saglabāties ilgāku laiku. Proti, uz eksportu vērstās nozares ir noturējušas vai kāpinājušas konkurētspēju, pārliecinot par savu potenciālu arī turpmāk. Diemžēl apstrādes rūpniecības īpatsvars, kaut arī augošs, nav tik liels, lai pārliecināšok iekustinātu ekonomiku. Ļoti svarīgi patlaban ir fokusēties uz Latvijas rūpniecību, tās rādītāju izaugsmi saistībā ar eksportu un importa iespējamo aizstāšanu, jo šī nozare gan šogad, gan tuvākajos gados vilks valsts

LKA prognozē, ka 2010.gadā kopprodukts samazināsies par 2.2%, bet 2011.gadā pieaugs par 3.7%

Kopprodukta izmaiņas, %

Avots: CSP

■ Pret iepriekšējā gadā ■ Pret iepriekšējo ceturksni

ekonomiku. 1.ceturksnī apstrādes rūpniecībā gada griezumā ir bijis pieaugums par 6.8%, bet martā un aprīlī tas ir bijis pat vēl lielāks. Piemēram, kokapstrādē produkcijas izlaides apjomi ir jau lielāki nekā pirms krīzes.

Svarīgi ir pieminēt, ka nu jau ir vērojami pozitīvi rādītāji vairākās nozarēs. Piemēram, arī transporta un sakaru nozarē (2.3%), lauksaimniecībā (5.9%), arī enerģētikā (17.5%). Savukārt iekšzemes patēriņš - gan privātais, gan valdības - joprojām ir rūkošs, salīdzinot ar pērnā gada to pašu periodu. Iekšzemes tirdzniecībā apjomi 1.ceturksnī kritās par 8.1%, arī citos pakalpojumos bija lielāks vai mazāks kritums. Joprojām lielākais tas ir būvniecībai (-43.1%). Investīciju apjoms tautsaimniecībā saglabājās zems dominējošās apātijas un neticības dēļ, jo trūkst skaidrības par turpmākajām norisēm tautsaimniecībā.

Ņemot vērā pozitīvākas iezīmes tautsaimniecībā, LKA nedaudz paaugstina savas IKP prognozes šim un nākamajam gadam. 2010.gadā kopprodukts samazināsies par 2.2% (iepriekš -3%), bet 2011. gadā pieaugs par 3.7% (3.2%).

POZITĪVAS IZMAIŅAS VAIRĀKOS RĀDĪTĀJOS

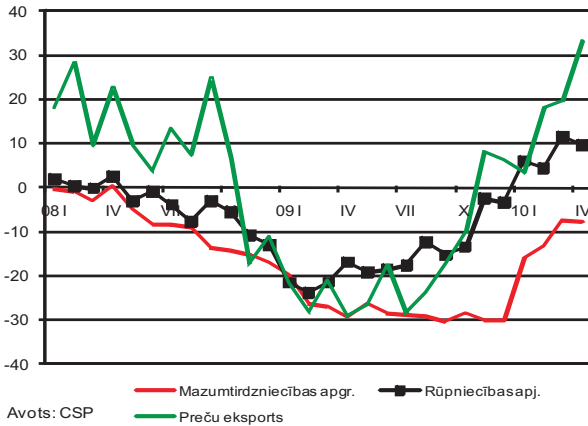
Līdztekus jau minētajiem datiem par kopproduktu un tautsaimniecības nozarēm ir jāmin arī krietni pozitīvākas tendences eksportā, budžeta ieņēmumos, nekustamā īpašuma tirgū, finanšu tirgos, nedaudz arī nodarbinātībā. To apstiprina arī Konfidences rādītāji, kas uzlabojas ar katru nākamo mēnesi, signalizējot par

uzņēmēju pozitīvākām gaidām attiecībā jau uz tuvākajiem mēnešiem.

Preču eksporta izrāviens pēdējos mēnešos ir bijis ievērojams. 1.ceturksnī gada laikā tas ir audzis par 14.3%, bet aprīlī - pat par 33%! Imports arī ir atsācis augt - pēc dziļiem minusiem pērn. Tas

liecina ne tikai par pieaugošajām resursu cenām, bet arī par to, ka ekonomika sāk iekustēties. Faktiskajos apjomos latos gan eksports vēl nav atguvies no straujā krituma un patlaban atrodas 2008.gada beigu līmenī. Savukārt imports ir samazinājies pat līdz 2005.gada līmenim.

Rūpniecība, mazumtirdzniecība un eksports, %
(pret pērnā gada atb. periodu)

Avots: CSP

Tas labi atspoguļojas arī maksājumu bilances kārtējo maksājumu konta pārpalikumā, kurš 1.ceturksnī joprojām bija lielos plusos, veidojot 9.2% no IKP. Zīmīgi, ka nu jau ceturto ceturksnī pēc kārtas pozitīvais pakalpojumu saldo ir lielāks par negatīvo preču tirdzniecības bilanci. Situācija pēdējos pāris ceturkšņos būtiski nav mainījies – bez minētajiem preču un pakalpojumu

VAI DEFLĀCIJAS PERIODS BEIDZAS?

Viens no rādītājiem, kas būtiski mainījies virzību pēdējos mēnešos, ir patēriņa cenu indekss (PCI). Ikmēneša deflācija, aizsākusies pērn pavasarī, gadu mijā pieklusla, bet tad vairākus mēnešus cenas atsāka virzību augšup. Gada pirmajos četros mēnešos PCI kāpa ik mēnesi, kopumā pieaugot par 1.5%, un tikai maijā atkal tika reģistrēts neliels indeksa kritums (-0.1%). Patēriņa cenu dinamikas tendence ir visai neskaidra, jo no vienas puses to noteiks cenu virzība pasaulē, bet no otras – vājā pirktspēja Latvijā. Vairāk signālu tomēr liek domāt, ka deflācijas periods būs isāks un seklāks, nekā iepriekš prognozēts. LKA samazina savu PCI deflācijas prognozi līdz 1.9% šogad; nākamgad gaidāms jau neliels cenu kāpums par 0.8%.

Vairāk signālu tomēr liek domāt, ka deflācijas periods būs isāks un seklāks nekā iepriekš prognozēts

Tomēr būtu pārāgri secināt, ka deflācijas stāsts jau beidzies. Līdz šim reģistrētais cenu kāpums galvenokārt bijis cenu pieauguma pasaulē un eiro vājuma dēļ. Arī tuvākajā laikā galvenais PCI kāpuma iemesls būs ārējie faktori. Vietējas izcelsmes cenām deflācijas spiediens, lai gan mērenāks nekā iepriekš, arvien saglabāsies – darba tirgus ilgstoši būs vājš, un ienākumi turpinās samazināties. Uz atšķirīgo netirgojamo un tirgojamo (t.i. iekšējo un ārējo) cenu

KONKURĒTSPĒJAS ATGŪŠANA

Straujais darbaspēka izmaksu samazinājums un pēdējā laikā arī eiro vājums ir ļāvuši strauji uzlabot Latvijas konkurētspēju. Darbaspēka vienības izmaksas turpina samazināties, 1.ceturksnī tām esot jau par 24% zemākām nekā to augstākajā punktā 2008.gada 3.ceturksnī. Lata reālais efektīvais apmaiņas kurss gada laikā

tirdzniecības rādītājiem arī ienākumu un kārtējo pārvedumu pozīcijās. Tendences gan norāda uz pakāpenisku kārtējo maksājumu konta pārpalikuma samazināšanos, ko ietekmēs arī mazāki banku darbības zaudējumi. Tomēr nav šaubu, ka vismaz tuvākos divus gadus konta bilance būs pozitīva.

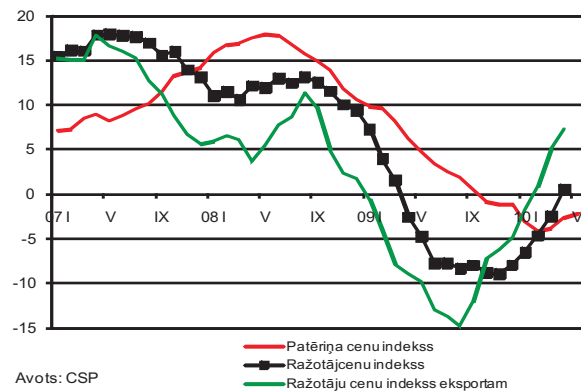
Kā vēl viens pozitīvs fakts ir jāmin aprīli un maijā krietni lielākie nekā prognozēts nodokļu ieņēmumi vairākās nodokļu grupās, atsevišķos gadījumos sasniedzot pat divciparu skaitli. Tas apstiprina gan zināmu kustību tautsaimniecībā, gan arī to, ka budžeta prognozes bijušas ļoti konservatīvas. Visticamāk, ka šī tendence turpināsies, šogad veidojot lielākus ienākumus budžetā.

Būtiski ir sekot šīs tendences noturīgumam, lai precīzāk veiktu fiskālās konsolidācijas pasākumus nākamajiem diviem gadiem. Ļoti svarīgs solis šajā virzienā būtu rezultatīvs progress ēnu ekonomikas apkaršanas programmas īstenošanā. To arvien tiešāk min arī starptautiskie aizdevēji, iesakot pievērst krietni lielāku nozīmi šai potenciālajai ieņēmumu daļai.

Lai arī lēnam, tomēr pakāpeniski mazinās arī bezdarbs. Reģistrētais bezdarba līmenis pāris mēnešos ir samazinājies no 17.3% martā līdz 16.2% maija beigās. Kopumā gan situācija joprojām ir satraucoša, jo nodarbināto skaits 1.ceturkšņā laikā ir krities par 15 tūkstošiem, darba meklētāju skaitam pieaugot līdz 20.4%. Lēnām ir sācis pieaugt brīvo darba vietu skaits.

Kā pozitīvs faktors ir jāmin arī uzticība finanšu tirgos, ko atspoguļo rekordzemais aizdevumu likmju līmenis latos starpbanku tirgū, tam pietuvojoties jau 2% atzīmei (pērn bija pat 30%). Tāpat ir jāmin arī nekustamā īpašuma cenu lēns un pakāpenisks pieaugums, kurš turpinās nu jau vairāk nekā pusgadu.

Patēriņa un ražotāju cenu indeksi, %
(pret pērnā gada atb. periodu)

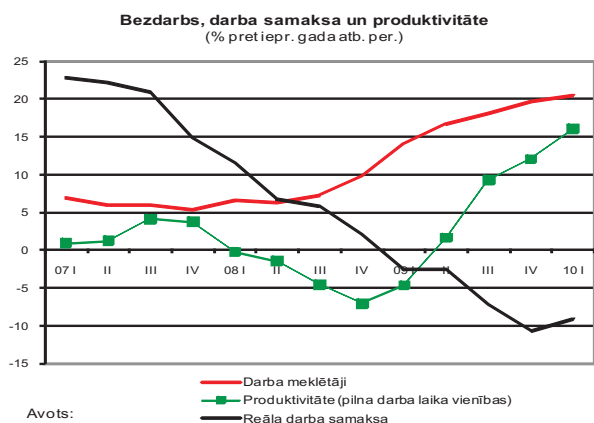

Avots: CSP

dinamiku uzskatāmi norāda pakalpojumu cenas, kas ik mēnesi samazinās jau vairāk kā gadu, maijā to gada kritumam sasniedzot 5.6%. Preču cenām kritums ir vien 1%.

Līdzīgas tendences vērojamas arī ražotāju cenās (RCI). Tā eksportētai produkcijai cenas aprīli jau pieaugušas par 7.3% pret pērnā gada aprīli, kamēr vietējā tirgū realizētai produkcijai cenas ir vēl par 3.6% zemākas nekā pērn. Mēnešu griezumā gan vietējai, gan eksporta produkcijai cenas jau labu laiku kāpj; vietējā tirgū tas notiek lēnāk, jo pirktspēja ir vājāka.

ir samazinājies par 10%, t.i. aptuveni trešdaļa no buma laika kāpuma jau atgūta. Vidējā produktivitāte, rēķināta uz pilnu slodzi strādājošo, pirmajā ceturksnī bija turpat 16% augstāka nekā pērn. Latvijas Bankas aprēķini liecina, ka pieaug Latvijas uzņēmēju tirgus daļas eksporta tirgos.

Bet konkurētspējas uzlabojuma potenciāls, mazinot darbspēka izmaksas, lielā mērā jau ir izsmelts. Turpmākais uzlabojums iespējams tikai kvalitatīvi uzlabojot preču un pakalpojumu klāstu, optimizējot ražošanas procesus, apgūstot jaunus tirgus, uzlabojot

NODOKĻU POLITIKA

CSP un Latvijas Bankas dati rāda, ka 1.ceturksnī iedzīvotāju ienākumi turpināja samazināties, kamēr mazumtirdzniecības apgrozījums un māsaimniecību uzkrājumi pieauga. Tas uzskatāmi norāda uz ēnu ekonomikas pieaugumu – budžetam nesamaksāto iedzīvotāji tērē paši, tai pat laikā izsakot lielas pretenzijas pret valsts nespēju pildīt savas funkcijas tādā apjomā un kvalitātē kā vēl pirms pāris gadiem. Šādas tendences ne tikai izkropļo konkurenci, atgrūž ārvalstu investīcijas, padara naudas plūsmas mazāk pārskatāmas un tādējādi palielina risku un sadārdzina kredītu procentu likmes, bet arī apdraud valsts budžeta sabalansēšanas procesu. Budžeta situācijas uzlabošana nebūs sekmīga, ja nemazināsies ēnu ekonomika.

Finanšu ministrijas izstrādātie ēnu ekonomikas mazināšanas un nodokļu pamatnostādņu plāni ir solis pareizajā virzienā,

LKA uzskata par mērķtiecīgu palielināt iedzīvotāju ienākuma nodokļa (IIN) neapliekamo minimumu, samazināt IIN likmi un palielināt nekustamā īpašuma nodokli mājoklim

uzņēmējdarbības vidi. Kā jau vairākkārt esam uzsvēruši iepriekšējos LKA Makroekonomikas apskatos, tam nepieciešams valdības atbalsts strukturālo reformu jomā. Bez tverama reformu progresu ekonomika var sākt stagnēt, jaunas darbavietas veidosies pārāk lēni: tas saasinās emigrāciju, sociālo spiedienu un virkni ilgtermiņa

Bez tverama reformu progresu, ekonomika var sākt stagnēt, jaunas darbavietas veidosies pārāk lēni

problēmu – tādas kā pensiju sistēmas ilgtspēja. Kā piemēru akūti nepieciešamām reformām jāmin vēl arvien gausā ES fondu apguve, neskaidrības par augstākās izglītības reformu gaitu. Ļoti nepieciešama ir finanšu tirgu dažādošana – banku aktivitātes tiešā veidā neaptver virkni jauniem uzņēmumiem svarīgu tirgus segmentu, piem., riska kapitālu, kura piesaistīšanai būtu jāvelta daudz lielākas pūles. Ja šādu segmentu veidošanās netiks veicināta, ekonomikas izaugsmi bremzēs līdzekļu trūkums jaunajiem uzņēmumiem.

bet LKA uzskata, ka ir nepieciešama skaidrāka sasaiste starp šiem dokumentiem. Plānotajām nodokļu izmaiņām ir jālauž ēnu ekonomikas pieauguma tendence. Lai to panāktu, nodokļu slogs ir ne tikai jāpārnes uz bāzi, no kuras grūtāk izvairīties, bet arī jāpārlicina godīgie nodokļu maksātāji, kas tas netiks darīts uz viņu rēķina – ir jāpanāk, lai nodokļus sāk maksāt tie, kas līdz šim tos apgājuši. LKA uzskata par mērķtiecīgu palielināt iedzīvotāju ienākuma nodokļa (IIN) neapliekamo minimumu, samazināt IIN likmi, palielināt nekustamā īpašuma nodokli mājoklim (NĪN). Lai vienkāršotu nelegālu ienākumu pierādīšanu, jāievieš nulles deklarācija un ar īpašiem nosacījumiem – amnestija par līdzšinējo izvairīšanos no nodokļu nomaksas. Lai iedzīvotāji noticētu šādām pārmaiņām, tām jābūt vienlaicīgām un pietiekoši straujām.

VIRZĪBA UZ KREDĪREITINGA UZLABOŠANU UN EIRO IEVIEŠANU

Lai arī daudzi pašmājas šaubās par Latvijas spēju sekmīgi pāriet no krīzes uz ilgtspējīgu izaugsmi, kas balstīta uz konkurētspēju un stingriem fiskālās politikas pamatiem, uz Latvijas progresu arvien vairāk norāda ārvalstu eksperti un institūcijas. To neseno apliecināja arī starptautiskie aizdevēji, aicinot turpināt jau iesākto un neapstāties, pamanot pirmās pozitīvās pazīmes, nepaķļaujoties politiskajam populismam. Tas, ko nu jau labu laiku veic Latvija un pārējās Baltijas valstis, tiek minēts kā paraugs arī citām ES valstīm, lai tās nostātos uz stabiliem pamatiem.

To apliecinā arī Igaunijas paveiktās fiskālajā disciplinā un

konkurētspējas atgūšanā, ko neseno pozitīvi novērtēja kredītreitingu aģentūra „Standard & Poor’s”, paaugstinot valsts kredītreitingu. Igaunijas virzība uz eiro ieviešanu jau nākamgad ir ļoti pārliecinoša. Latvijai nevar būt labāka signāla par šo, jo arī mūsu spēkos ir panākt to pašu, ko kaimiņiem, ja vien nenotiks novirzīšanās no uzņemtā kursa vai maldīšanās aplinkus ceļos. Virzība uz eiro ieviešanu ir jāuzskata par valsts prioritāti, jo tā sevi ietver daudz plašāku būtību nekā tikai eiro ieviešana – stabili fiskālo situāciju, efektīvu uzņēmējdarbības vidi un valsts pārvaldi, kurai būtu jāatspoguļojas pieaugoša valsts konkurētspēja.

Virzība uz eiro ieviešanu ir jāuzskata par valsts prioritāti, jo tā sevi ietver daudz plašāku būtību nekā tikai eiro ieviešana

KO DARĪT?

LKA uzskata par nepieciešamu un aicina:

- Valdību nekavējoties izstrādāt detalizētus strukturālo reformu plānus (augstākajā izglītībā, fiskālā disciplinā, u.c.), lai nākošā Saeima var nekavējoties izdarīt izvēli starp dažādām alternatīvām un tās ieviest jau 2011.gada budžetā.
- Tupināt fiskālo konsolidāciju, kas balstīta nevis uz aklu un lineāru izdevumu samazināšanu, bet uz pamatotu un kvalitatīvu strukturālo reformu bāzes jau 2011.gada budžeta izstrādei.
- Palielināt Iedzīvotāju ienākuma nodokļa (IIN) neapliekamo minimumu, samazināt IIN likmi un palielināt nekustamā īpašuma nodokli mājoklim (NĪN). Izmaiņas jāveic vienlaicīgi, tām jābūt pietiekoši straujām, lai ieguvumi no legalizācijas ir vērā ņemami.
- Piešķirt laikā skaidri terminētas un apjoma ziņā būtiskas valsts sociālās apdrošināšanas obligātās iemaksas atlaides uzņēmējiem, kas:
 - a) pieņem darbā ilgtermiņa bezdarbniekus,
 - d) dod jaunietim pirmo darbavietu (jaunieši ir augstākā riska grupa – vecuma grupā 15-24 gadi 39% ir darba meklētāji).
- Lai būtiski mazinātu izkropļojumus ekonomikā un motivētu nodokļu maksātājus, valdībai piešķirt prioritāru statusu ēnu ekonomikas apkarošanas plānam un tā komunikācijai sabiedrībā, akcentējot gan motivācijas, gan sodāmības pasākumus.
- Uzsvērt valsts virzību uz eiro ieviešanu ciešā saistībā ar valsts konkurētspējas palielināšanu, fiskālo stabilitāti un efektīvām reformām valsts pārvaldē.
- Saimnieciskās rosības atjaunošanu un kreditēšanas aktivizēšanu neskatīt atrauti no valsts kredītreitinga un efektīva maksātnespējas procesa, tirdzniecības apdrošināšanas, valsts garantijām un citiem tam nepieciešamajiem faktoriem.

LKA PROGNOZES

	2008	2009	2010(p)	2011(p)
IKP, %	-4.2	-18.0	-2.2	3.7
Inflācija (PCI), %	15.4	3.5	-1.9	0.8
Saskaņotais bezdarba līmenis, %	7.5	16.9	20.4	17.3
Neto algas izmaiņas, %	22.5	-2.3	-8.2	2.4
Kārtējo maksājumu kots, % no IKP	-12.6	9.4	7.0	4.6
Fiskālā bilance, % no IKP	-4.1	-9.0	-7.9	-5.7

LATVIJAS KOMERCIBANKU ASOCIĀCIJA

Pērses iela 9/11, Rīga, Latvija
Tālr. +371 6 7284528
Fakss +371 6 7828170
E-pasts: asoc@bankasoc.lv
www.bankasoc.lv

Āpskatu sagatavojusi
Ekonomikas un monetāro jautājumu komiteja